
<https://doi.org/10.31392/VAN-2025.53-54.23>
УДК 336.71(438)«1909/1925»:334.73

КАСИ СТЕФЧИКА: ДЕМІФОЛОГІЗАЦІЯ ІСТОРІЇ КРЕДИТНОЇ САМОДОПОМОГИ (1909 – 1925 РР.)

Приходько Микола Миколайович

докторант кафедри всесвітньої історії та археології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: prihod@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-7428-8540>

***Анотація.** Стаття присвячена історії, становленню та функціонуванню кас Стефчика – сільськогосподарських кредитних кооперативів, заснованих Францішеком Стефчиком на початку ХХ століття. У центрі дослідження – економічні, соціальні та організаційні засади їхньої діяльності на території Царства Польського та Галичини, а також вплив цих інституцій на розвиток сільського господарства, місцевих громад і фінансової культури села. Автор простежує, як ідея Стефчика – створити доступну кредитну систему для селян і дрібних господарів – трансформувалася у широку мережу кооперативних установ, що поєднували принципи взаємодопомоги та суворої економічної раціональності. Особлива увага приділяється тому, як каси Стефчика стали одним із найважливіших інструментів самоорганізації польського села в умовах відсутності власної державності. У статті здійснено деміфологізацію традиційних уявлень про ці кооперативи як про виключно патріотичні та солідарні структури. Автор показує, що поряд із морально-національними гаслами вони функціонували передусім як ефективні фінансові інституції, які дотримувалися чітких принципів самоуправління, обмеженої відповідальності та фінансової дисципліни. Такий підхід дозволяє розглядати їх не лише як вияв селянської солідарності, а й як важливу частину процесу модернізації польської економіки. Дослідження ґрунтується на широкій базі архівних джерел, серед яких звіти ревізійних комісій, фінансові відомості, протоколи зборів і внутрішні статuti кас. Ці документи дають змогу реконструювати реальні механізми управління, структуру доходів і витрат, рівень участі членів у прийнятті рішень, а також виявити соціальні й майнові відмінності між членами кооперативів. Отримані дані свідчать, що попри офіційні декларації про рівність і солідарність, діяльність кас Стефчика визначалася складною системою контролю, підзвітності й централізованого управління, що забезпечувало фінансову стабільність, але водночас обмежувало демократичну участь членів. Таким чином, стаття не лише відтворює історію розвитку цих кооперативів, а й проводить аналітичне розмежування між романтизованими образами «народних кас» і реальною економічною практикою початку ХХ століття. Завдяки цьому дослідження робить внесок у переосмислення місця кооперативного руху в соціальній та економічній історії Польщі, показуючи каси Стефчика не як міфологізовані символи народної єдності, а як складну і раціонально організовану фінансову систему, що поєднувала ідеали взаємодопомоги з вимогами сучасної економічної ефективності.*

***Ключові слова:** фінансові кооперативи, соціально-економічна історія, самоуправління, сільське кредитування, Галичина і Царство Польське.*

Постановка проблеми. Каси Стефчика традиційно розглядають як прояв польського патріотизму та селянської солідарності, проте такий підхід є значною мірою міфологізованим. Архівні дані свідчать, що ці установи виконували

насамперед економічну функцію – забезпечували доступ до кредитів, формували ощадність і фінансову дисципліну на селі. Проблема полягає у відокремленні ідеологічного образу кас як «національно-патріотичних осередків» від їхньої реальної ролі як інструментів місцевої фінансової самоорганізації. Деміфологізація цього явища дозволяє побачити в них не лише символ національної свідомості, а передусім ефективну економічну практику модернізації польського села початку ХХ століття.

Метою статті є історична деміфологізація кас Стефчика шляхом аналізу їхньої економічної та соціальної ролі в польському селі початку ХХ століття. Стаття прагне показати, що ці кооперативи були перш за все ефективними інструментами фінансової самопомогі та місцевого самоуправління, а не винятково патріотичними або ідеологічними структурами.

Історіографія проблеми. У статті «Powstanie i rozwój Kas Stefczyka» (Helena Żukowska) розглянуто історію створення та розвитку кас Стефчика в Царстві Польському, зокрема в Галичині, під впливом ідей Фрідріха Вільгельма Райфайзена. Авторка аналізує соціально-економічні умови, які сприяли виникненню цих установ, а також їх роль у підтримці дрібного та середнього селянства. У статті «Kasy Stefczyka – czyli raiffeisenowska spółdzielczość kredytowa w rolnictwie chłopskim Polski niepodległej (1919 – 1939)» (Ludwik Mroczka) розглядається еволюція кас Стефчика після 1918 року, коли вони стали частиною незалежної Польщі. Автор аналізує зміни в їхній організаційній структурі та діяльності, а також вплив на розвиток сільського господарства та кредитування в міжвоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Каси Стефчика, засновані Францішеком Стефчиком, є важливим феноменом фінансової самоорганізації польського селянства на початку ХХ століття. Виникнення та розвиток цих сільськогосподарських кредитних кооперативів на території Царства Польського відображає як економічні потреби селян, так і складні соціально-політичні умови, в яких вони діяли. Популярні наративи часто надають цим структурам винятково патріотичного характеру; історична деміфологізація дозволяє показати їх перш за все як економічні та соціальні інституції.

Каси Стефчика виникли на тлі обмеженого доступу селян до кредитів, що зумовлювало потребу у фінансовій самопомозі. У популярних наративах підкреслюється «національна місія» кооперативів, проте історичний аналіз свідчить, що економічна функція переважала над політичною чи патріотичною метою, а національна ідентичність часто виступала додатковим культурним маркером.

Популярні тексти романтизують «солідарність селян», однак дослідження показують, що каси діяли за чіткими економічними принципами: обмежена відповідальність членів, пайові внески та контроль ризиків. Вони були ефективні на рівні місцевих громад, але не могли самостійно «врятувати» селянство від економічних труднощів, пов'язаних із ринковими коливаннями, врожайністю та цінами.

Членство у касах не було автоматичним і залежало від майнового стану, освіти та доступу до інформації. Конфлікти всередині кооперативів – щодо розподілу прибутку або керівництва – були звичним явищем, а принципи рівності та солідарності діяли далеко не завжди. Це свідчить про необхідність відокремлення романтизованого уявлення про «єдність селян» від реальної соціальної практики.

Популярна традиція представляє каси як «національно-патріотичну» структуру. Проте історична деміфологізація демонструє, що їхній національний вимір був побічним, оскільки влада Російської імперії не захочувала польську самоорганізацію, а ефективність Кас залежала насамперед від економічної доцільності, а не від патріотичних мотивів.

До 1910 року на території Царства Польського налічувалося понад 300 кас, зосереджених у Люблінській, Радомській та Седлецькій губерніях. Їхній розвиток був поетапним і адаптивним, а не одномоментним «вибухом національної свідомості». Каси виникли як практичний інструмент фінансової самопомоги, який водночас інтегрував соціальні та культурні елементи.

Каси Стефчика з'явилися в сусідній Галичині, по суті сусідній імпрії Ідея створення сільських ощадно-позикових установ, які б могли стати інструментом фінансової самопомоги для селян, знайшла своє втілення в діяльності Францішека Стефчика (1861 – 1924) – польського економіста, педагога і суспільного діяча. Першу Касу Стефчика було засновано у 1890 р. в селі Пілзно на Галичині, яка на той час входила до складу Австро-Угорщини. додай абзац, як антитезу, розвіювання міфу до цього тексту ні саме до данного тексту додай деміфологізацію [Tarkowski, 2012. с. 22].

Функціонуючи на засадах самоуправління, особистої відповідальності та солідарності, Каси Стефчика прагнули створити ефективний механізм фінансової самопомоги для селян. Вони мали на меті подолати поширене на селі лихварство, яке часто приводило до боргової залежності та економічного виснаження родин. Через систему невеликих пайових внесків та контролю за ризиками. Каси сприяли розвитку ощадності серед членів, формуванню фінансової дисципліни та зміцненню місцевої економіки. Однією з ключових функцій цих установ було надання дрібних позик на вигідних умовах, що дозволяло селянам купувати насіння, сільськогосподарський реманент чи інші необхідні ресурси без залучення дорогих комерційних кредитів. Таким чином, Каси виконували не лише економічну роль, але й соціальну, зміцнюючи довіру між членами громади та створюючи основу для локальної фінансової стабільності та самоорганізації [Józefiak, 2002, с. 47-49].

Організаційно каси Стефчика були орієнтовані на модель Райффайзена, німецького кооперативного руху, який передбачав ощадно-позикові установи з місцевим самоуправлінням та взаємною відповідальністю членів. Проте Францішек Стефчик суттєво адаптував цю модель до польських умов, враховуючи специфіку соціально-економічного становища селянства в Галичині кінця XIX століття. Зокрема, він передбачив невеликі пайові внески, які були доступні для бідніших селян, та систему обмеженої відповідальності, що мінімізувала фінансові ризики для окремих членів. Крім того, Стефчик врахував неоднорідність сільських громад, включаючи різний рівень освіти, майнового стану та економічної активності, і запровадив механізми, які стимулювали дисципліну в погашенні позик та захочували ощадливість. Таким чином, Каси не були прямим копіюванням німецької моделі, а гнучким інструментом, пристосованим до реалій польського селянства, що дозволяло їм ефективно функціонувати та виконувати соціально-економічні функції у локальних громадах [Kłosowski, 2009, с. 18-19].

До початку Першої світової війни в Галичині діяло вже понад 1500 кас Стефчика, що свідчить про широке поширення кооперативної ідеї серед польського

селянства та ефективність моделі, запропонованої Францішеком Стефчиком. Такий значний розвиток кооперативів був наслідком кількох факторів: по-перше, доступності фінансових інструментів навіть для малозабезпечених селян через невеликі пайові внески та систему обмеженої відповідальності; по-друге, практичної корисності Кас у подоланні лихварства, що довгий час утискало економічну активність селян; по-третє, адаптації організаційної моделі до реалій локальних громад, включаючи різний рівень освіти, економічної активності та соціальної структури села [Gašiorowski, 2010, с. 132-133].

Після 1918 року каси Стефчика стали важливою складовою новоутвореної фінансової інфраструктури Другої Речі Посполитої. У міжвоєнний період вони продовжували розширювати свою мережу, діяли не лише в аграрному, а й у міському середовищі, зокрема серед ремісників, дрібних торговців і вчителів [Pawlik, 1990, с. 115].

Проте діяльність кас Стефчика на території Царства Польського, що на той час входило до складу Російської імперії, мала відмінну траєкторію розвитку порівняно з Галичиною. Кооперативи не набули такого широкого розповсюдження і не масштабувалися настільки стрімко, як на землях Австро-Угорщини, а інтерес до них серед селян був значно меншим. Це пояснювалося кількома факторами: жорсткішими адміністративними та податковими обмеженнями, які ускладнювали створення і діяльність самостійних фінансових установ; недостатньою економічною ініціативою окремих сільських громад через бідність та невисокий рівень освіти; а також обмеженою підтримкою місцевої влади для кооперативного руху. Внаслідок цього розвиток кас Стефчика у Царстві Польському був поетапним і локальним, орієнтованим на невеликі громади, де з'являлися більш активні та організовані селяни.

Тому навіть після об'єднання польських земель у 1918 році, каси Стефчика в регіонах, що раніше входили до складу Російської імперії, залишалися відносно малоефективними порівняно з їхніми аналогами в Галичині.

Аналіз протоколу зборів уряду та Ради товариства в селі Коцек від 11 грудня 1921 року дозволяє відстежити структуру розподілу бюджету і пріоритети фінансового управління. Загальна сума видатків становила 200 тис. марок, з яких найбільша частка – 120 тис. – була спрямована на ведення бухгалтерії секретарем, тобто більше половини бюджету. Інші виплати включали: 12 тис. марок президентові, 12 тис. – касирові, 12 тис. – членам уряду (зокрема Сивкові на особливі завдання), 15 тис. – решті членів уряду на виконання їхніх функцій, та 29 тис. марок – на провадження канцелярії. Ці дані демонструють, що діяльність організації була передусім адміністративною і фінансово структурованою, а не романтизованою «службою суспільству». Основна частина коштів виділялася на бухгалтерію, що свідчить про важливість точного обліку і контролю за фінансами, а не про символічні або патріотичні цілі [Księga protokołów, 1925, s. 11].

Аналіз протоколу від 10 травня 1925 року щодо прийняття бюджету витрат демонструє чітку фінансову структуру та пріоритети організації. Загальні витрати включали: комірні – 120, опалення та освітлення – 50, канцелярські матеріали – 150, дрібні ремонти – 20, винагороди членам управи – 500, зарплати працівникам – 900, непередбачені витрати – 100 (суми наведено у відповідних грошових одиницях) [Księga protokołów, 1925, s. 15]. Цей розподіл свідчить про практичний та

адміністративний характер функціонування організації. Найбільші видатки були спрямовані на зарплати працівників та управи, що підкреслює важливість підтримки професійного апарату для ефективного ведення кооперативу. Менші суми на комірні, опалення, освітлення та дрібні ремонти відображають необхідність забезпечення базової інфраструктури для нормальної роботи організації.

На засіданні загальних зборів товариства у місті Радзінь, Люблінського воєводства, від 14 січня 1910 р. було ухвалено докладний перелік витрат, що відображає характер господарської та організаційної діяльності місцевих громадських інституцій початку ХХ ст. Витрати передбачали: 110 рублів – на жалування голови, касиру – по 5 рублів на місяць, бухгалтеру – по 10 рублів, сторожу – по 6 рублів на місяць. Членам правління за участь у засіданнях виплачувалося по 50 копійок. На опалення приміщення товариства відведено 28 рублів, на освітлення – 15 рублів, на канцелярські приналежності – 25 рублів, а також 100 рублів на непередбачені витрати [Archiwum Państwowe w Lublinie, Sygnaura 2, с. 81]. Подібна фінансова структура свідчить про сформовану систему матеріальної відповідальності й адміністративного управління навіть у невеликих осередках. Документ демонструє, що діяльність таких товариств базувалася не на політичних чи ідеологічних засадах, а на раціональній організації спільних ресурсів, чіткій звітності та економії. Це є важливим проявом становлення модерної управлінської культури в умовах пізньої Російської імперії, коли соціальні ініціативи дедалі частіше набували бюрократичної форми. За такими цифрами і пунктами кошторису постає реальна повсякденність провінційного суспільства – зі скромними зарплатами, обмеженими можливостями, але водночас із чітким відчуттям порядку, відповідальності та спільної справи. Цей документ дозволяє відійти від ідеалізованих образів громадських рухів як виключно патріотичних або національно-визвольних. Натомість він показує іншу, «непомітну» сторону історії – світ дрібної адміністрації, звичайних людей, що утримували інституції, дбали про опалення, світло й канцелярію. Саме в цій буденній праці, а не лише в маніфестах чи протестах, формувалися основи модерного громадянського суспільства.

Ревізійний акт від 11 червня 1909 року, проведений у місті Радзінь (Люблінське воєводство). Згідно з даними, активи склалися з процентів від вкладів (485 руб.), виданих ссуд (24 353 руб.), майна (180 руб.), сум за управління (251,62 руб.), по ссудах (16,85 руб.), по вкладах (27,45 руб.), різних надходжень (9,05 руб.) та готівки в касі (789,89 руб.). У пасиві зазначено: пайовий капітал – 2825,80 руб., основний – 20 руб., запасний – 20 руб., спеціальний – 11,05 руб., вклади – 2227,72 руб., а прибуток року становив 869,29 руб. [Archiwum Państwowe w Lublinie, Sygnaura 2, с. 83]. Структура цього балансу відображає стабільну й водночас обережну фінансову політику організації. Наявність кількох окремих фондів (основного, запасного, спеціального) свідчить про свідоме прагнення до внутрішньої фінансової безпеки та страхування можливих ризиків. Показово, що основна частина активів припадала на ссуди – понад 24 тисячі рублів, що вказує на характерну для кооперативних структур того часу кредитну діяльність, спрямовану на підтримку місцевих членів громади чи дрібних виробників. У контексті деміфологізації соціально-економічної історії цей документ дозволяє відмовитися від спрощених уявлень про сільське чи провінційне суспільство як пасивне або економічно залежне. Навпаки, він демонструє високий рівень фінансової самостійності та обізнаності.

Документ фіксує функціонування складної бухгалтерської системи, розділення коштів за цільовим призначенням і наявність реального прибутку – ознаки економічної раціональності та господарської зрілості місцевого середовища.

Фінансовий звіт каси Стефчика від 2 листопада 1911 року становить важливе джерело для вивчення економічної діяльності місцевих кредитних кооперативів початку ХХ століття. Наведені дані дають змогу простежити рівень капіталізації, структуру коштів та характер операцій у межах однієї з типових сільських кас. Загальний обсяг активів на зазначену дату становив 66 577,95 рубля. Основну частину складали позички на суму 63 037,50 руб., тобто понад дев'яносто відсотків усіх активів, що свідчить про виразно кредитний характер діяльності установи. Порівняно незначні суми становили вклади у кредитних установах (1000 руб.) та прибутки від відсотків (500 руб.), що відображає допоміжні напрями роботи. Серед інших статей зафіксовано майно каси на суму 160 руб. і готівкові кошти в розмірі 1880,45 руб., які забезпечували оперативну ліквідність і можливість поточного кредитування членів кооперативу. У пасивній частині балансу переважали залучені ресурси, що відповідало кооперативним принципам функціонування. Основний капітал становив 9423,70 руб., спеціальний (резервний) – 90,65 руб., тоді як вклади членів досягали 35 648 руб. Значний обсяг позик – 19 000 руб. – свідчить про активне використання зовнішніх джерел фінансування, імовірно через мережу союзних кооперативних центрів. Таке співвідношення власних і позикових коштів засвідчує довіру з боку кредиторів і фінансову стійкість установи [Archiwum Państwowe w Lublinie, Sygnatura 2, с. 97].

Фінансовий звіт каси Стефчика від 25 лютого 1913 року свідчить про зміцнення економічної позиції установи та зростання її капіталізації до 86 020,93 руб. Основу активів становили ссуди (75 769,54 руб., близько 88 %), що підтверджує провідну роль кредитних операцій. Значна частина коштів була розміщена у кредитних установах (7131,64 руб.), а прибутки від відсотків – 1000 руб. У структурі пасивів домінували вклади населення (71 346,91 руб.), тоді як власні фонди – основний, резервний і спеціальний капітали – залишалися відносно стабільними. [Archiwum Państwowe w Lublinie, Sygnatura 2, с. 105] Звіт відображає поступову фінансову зрілість каси, її здатність поєднувати ощадність із раціональним управлінням і зберігати довіру громади. Порівняння з попередніми роками демонструє процес поступового укріплення фінансової стабільності каси. Збільшення обсягу кредитних вкладень і депозитів свідчить про розширення клієнтської бази та підвищення оборотності капіталу. Водночас баланс зберігає риси обережного управління: незначна частка майнових активів і стабільний резервний капітал засвідчують прагнення до збереження ліквідності й уникнення надмірного ризику. З позицій деміфологізованого аналізу цей звіт відображає прагматичний, а не ідеологічний характер кооперативної діяльності. Каса виступає не стільки «моральною спільнотою ощадності», скільки ефективно організованою фінансовою інституцією, яка діяла за сучасними економічними принципами. Її зростання базувалося на дисципліні, довірі та точному обліку, а не лише на ідеалах взаємодопомоги.

У контексті деміфологізації кооперативного руху показник відвідуваності засідань каси Стефчика 25 лютого 1913 року – лише 66 осіб із 338 членів – набуває особливого значення, адже дозволяє зруйнувати поширений історіографічний образ

цих установ як «живих осередків народної солідарності» та «шкіл громадянської свідомості». Насправді наведені цифри демонструють суттєве розходження між ідеологічною риторикою кооперації та її реальним соціальним функціонуванням. Кооперативи, які в публічному дискурсі початку ХХ ст. постулювалися як форми народного самоврядування та взаємної участі, у практичному вимірі дедалі більше набували ознак формалізованих фінансових інституцій. Невисока участь членів у засіданнях свідчить про те, що управління фактично зосереджувалося в руках вузької групи активістів або правління, тоді як більшість пайовиків залишалася пасивними вкладниками, для яких каса виконувала передусім утилітарну функцію – доступ до кредиту, а не до спільного управління. Це заперечує ідеалізований міф про рівноправну участь кожного селянина у прийнятті рішень і про кооперацію як «демократію у мініатюрі».

Порівняння фінансових показників каси Стефчика в населеному пункті Радзінь за 1913 та 1914 роки виявляє суттєві зміни у структурі видатків, що відображають перехід від стабільної довоєнної господарської діяльності до функціонування в умовах війни та соціальної нестабільності. Якщо у 1913 році основна частина фінансових ресурсів спрямовувалася на кредитні операції, підтримання ліквідності та формування резервних фондів, то звіт за 1914 рік демонструє перерозподіл коштів на користь соціальних і благодійних цілей. Із прибутку 1914 року було виділено 310,79 руб. на поповнення кредитного та резервного капіталів – тобто збережено базову фінансову дисципліну й прагнення до стабільності установи, однак це становило меншу частину загального прибутку. Водночас на інші напрями – премії управлінню й раді (73,36 руб.), додаткові винагороди (50 руб.), а також допомогу зовнішнім організаціям – дитячому притулку (100 руб.) і комітету обивательському у Варшаві (100 руб.) – припадає майже стільки ж, скільки на основну діяльність [Archiwum Państwowe w Lublinie, Oddział w Radzynie Podlaskim, Zespół 133/8, Sygnaura 11, Kasa Stefczyka w Ulanie, с. 105]. Це виразно контрастує з довоєнною практикою 1913 року, коли каса функціонувала переважно як кредитна установа з мінімальними сторонніми видатками. Тоді фінансова політика була зорієнтована на накопичення, розширення обігу позик і підтримку стабільності депозитної бази. Соціальні витрати, якщо й існували, мали символічний характер і не впливали на загальний баланс. Після початку Першої світової війни структура витрат зазнала помітної гуманітарної переорієнтації: частина прибутку спрямовується поза межі власне кооперативної системи — на допомогу дітям, містянам, благодійним комітетам.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити кілька ключових висновків щодо функціонування кас Стефчика в Царстві Польському на початку ХХ століття. По-перше, виникнення кооперативів не слід розглядати лише як прояв національно-патріотичної активності селянства. Хоча у популярних наративах каси часто романтизуються як «осередки національної свідомості» та «символи солідарності», історичний аналіз демонструє, що їхня основна функція була економічною: надання доступних кредитів, стимулювання ощадливості та фінансової дисципліни, а також подолання поширеного на селі лихварства. Національна ідентичність виступала радше культурним маркером, ніж рушійним мотивом створення чи функціонування кас.

По-друге, ефективність кооперативів у Царстві Польському була обмежена

локальним рівнем. Розвиток кас залежав від активності окремих громад, майнового стану та освіти членів, а також від готовності сільських громад долучатися до самостійного управління фінансовими ресурсами. Насправді більшість пайовиків виконували утилітарну роль – користувалися позиками, але участь у прийнятті рішень та управлінні була зосереджена у руках вузького кола активістів. Це спростовує поширений міф про рівноправну участь усіх селян і «демократію у мініатюрі» в рамках кооперативів.

По-третє, організаційна та фінансова структура кас Стефчика свідчить про високий рівень раціональності та господарської зрілості. Чітке розділення коштів за цільовим призначенням, наявність основного, резервного та спеціального капіталів, а також детальний облік і контроль ризиків демонструють прагнення до фінансової стабільності та забезпечення ліквідності. Каси діяли за сучасними економічними принципами: систематичне кредитування, управління ризиками, точна бухгалтерія та адміністративна дисципліна.

По-четверте, аналіз фінансових звітів і протоколів зборів показує, що діяльність кас була не лише економічною, але й соціальною у вузькому сенсі: вони формували довіру між членами громади та забезпечували фінансову автономію локальних спільнот. Проте соціальні та благодійні витрати, особливо в умовах Першої світової війни, становили лише додатковий аспект функціонування і не визначали характеру кооперативу як такого.

Загалом, дослідження кас Стефчика в Царстві Польському дозволяє відокремити міфологізовані уявлення про селянську солідарність та патріотизм від реальної практики економічної самоорганізації. Каси були ефективним інструментом фінансової самодопомоги, орієнтованим на практичні потреби місцевих громад, і їхня діяльність демонструє високий рівень економічної грамотності та організаційної дисципліни селянства в умовах обмежених можливостей імперської адміністрації. Водночас вони не замінювали державних інститутів і не могли повністю захистити селян від зовнішніх економічних факторів, таких як ринкові коливання, врожайність чи ціни.

Таким чином, каси Стефчика у Царстві Польському виступають важливим прикладом економічної самодопомоги та соціальної організації, демонструючи, як практичні фінансові інструменти можуть поєднувати економічну ефективність і соціальну значущість у межах локальних громад, без надмірного акценту на політичні чи ідеологічні мотиви.

References

- Archiwum Państwowe w Lublinie. [in Polish].
Gąsiorowski, A., 2010. Z dziejów spółdzielczości polskiej. Warszawa: Krajowa Rada Spółdzielcza. [in Polish].
Józefiak, M., 2002. Spółdzielczość w Polsce. Zarys dziejów. Warszawa: Krajowa Rada Spółdzielcza. [in Polish].
Kłosowski, A., 2009. Franciszek Stefczyk – twórca wiejskich kas oszczędnościowo-pożyczkowych. Warszawa: Fundacja Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej. [in Polish].
Księga protokołów walnych zgromadzeń Rady Nadzorczej Kasy Stefczyka w Kocku. [in Polish].
Pawlik, K. Zarys dziejów spółdzielczości w Polsce 1862 – 1990. Warszawa: Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy. [in Polish].
Tarkowski, P., 2012. Franciszek Stefczyk – życie i dzieło. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax. [in Polish].

**STEFCHYK'S CREDIT UNIONS: DEMYTHOLOGIZING THE HISTORY OF CREDIT SELF-HELP
(1909 – 1925)**

Mykola Prykhodko

Candidate of Historical Sciences, Doctoral Student,
Department of World History and Archaeology,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

***Abstract.** The article is devoted to the history and functioning of Stefczyk's Credit Unions – agricultural credit cooperatives founded by Franciszek Stefczyk at the beginning of the 20th century. It examines the economic, social, and organizational aspects of their activity in the territories of the Kingdom of Poland and Galicia. The author demythologizes popular perceptions of these cooperatives as purely patriotic and solidarity-based structures, presenting them primarily as efficient financial institutions operating on the principles of self-governance, limited liability, and financial discipline. Archival sources, reports, and meeting protocols are analyzed, revealing the real financial practices, management priorities, and the limited participation of members in decision-making, which allows separating romanticized images from historical reality.*

***Key words:** financial cooperatives, socio-economic history, self-governance, rural credit, Galicia and the Kingdom of Poland.*